

Dreptul la educație în sistemul social global

Drd. Elena Roxana VIȘAN

Școala Doctorală de Științe Administrative - SNSPA

București, România

roxanne_lex@yahoo.com

Rezumat: *Realitatea contemporană ne dezvăluie un sistem social global, structurat printr-o dimensiune complexă și autoreglabilă în domeniul: educației, culturii, economiei, administrației și politicii. Abordând societatea contemporană din perspectiva teoriei sistemelor, constatăm că aceasta a devenit un sistem social global, capabil să asigure mecanisme funcționale în timp și spațiu, prin educație și pentru beneficiarii acesteia.*

Cuvinte cheie: *dreptul la educație; mecanisme; sistem social global.*

Încadrarea subdomeniului: *Drepturile omului și Drept umanitar*

I. Introducere. Delimitări conceptuale

Conceptul de *sistem*, este frecvent utilizat în toate domeniile acțiunilor umane, asociat cu o trăsătură specifică domeniului studiat, și poate fi definit ca fiind „*ansamblul de elemente ce interacționează între ele și cu exteriorul, cu respectarea unor reguli, legi și principii, în vederea realizării unui sens, obiectiv, scop*” [1].

În cazul nostru, este vorba despre sistemul social global, ce reprezintă un sistem de activitate socială, capabil de modificarea propriilor reguli în scopul atingerii obiectivului urmărit [2, p. 185]. Analizat din perspectiva epistemologică, sistemul social este un sistem cognitiv, un model analitic global, al complexității sociale, compus din subsisteme bine definite, care îndeplinesc funcții specifice prin mijloace proprii, dar și prin interacțiune cu celelalte subsisteme sociale [3].

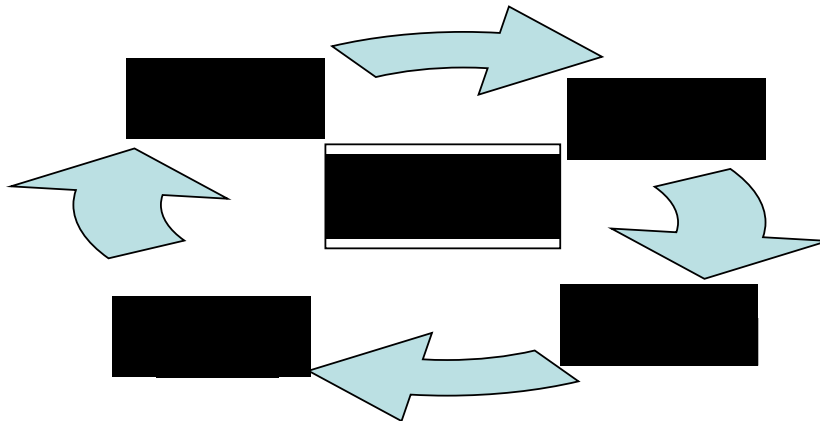
Complexitatea subsistemelor sociale evidențiază realitatea socială, dinamica și interacțiunea colectivă a acestora, în vederea organizării și funcționării întregii societăți contemporane. Condiționat de realitatea sistemică a lumii, în care funcționează, Bernard Walliser cataloga sistemul social ca „*un ansamblu aflat în raporturi reciproce cu mediul, aceste schimbări asigurându-i o anumită autonomie. Ansamblul suportând modificări mai mult sau mai puțin profunde în timp, conservând, însă, o anumită permanență*”.

Prin mecanismul interacțiunii, prefigurată în interiorul sistemului social, desprindem o serie de caracteristici care să fundamenteze modul de funcționare al acestuia: caracterul structural-unitar asigurat prin „*elemente aflate în interconexiuni, raporturi de interdeterminare reciprocă, în baza cărora partea se subordonează întregului, iar acesta din urmă este cu totul distinct de fiecare parte a sa*” [2, p. 186].

Caracterul dinamic, reflectă evoluția în timp și spațiu, sub influența factorilor intrinseci și extrinseci, iar caracterul informațional are rol în receptarea, prelucrarea și transmiterea informațiilor conform stimulilor cauză-efect.

Raportându-ne la complexitatea sistemului social global, descoperim patru sfere vaste de subsisteme: *politic, economic, comunicațional și socio-cultural*, cu o autonomie relativă, care oferă concomitent interacțiuni profunde în domeniile societăți globale. Pentru o înțelegere mult mai profundă a mecanismului de funcționare al sistemului social global, vom prezenta schematic, în cele ce urmează:

Fig. nr. 1. Societatea

Raportată la întregul uman și la evoluția întregii societăți, **educația capătă o dimensiune nelimitată, globală, ce cuprinde întregul univers social, economic, politic și cultural**. Sub acest aspect, constatăm că **educația este vectorul principal în evoluția tuturor domeniilor de activitate existente și calea către reclădirea unei lumi a bunăstării și a înțelegerii între națiuni**. Privită ca un proces continuu de perfecționare, educația devine o prioritate pentru actuala comunitate, fiind fundamentul dezvoltării durabile, al creșterii economice, al egalității de șanse, de gen și al cetățeniei globale.

II. Sistemul de educație și sistemul social global

O corectă și eficientă funcționalitate a sistemului social global, este asigurată de întrepătrunderea sferei socio-culturale, prin instruirea și formarea individului. Raportându-ne la conținutul, obiectivele și finalitățile sferei socio-culturale, poziționăm central sistemul de educație, ca mijloc de evoluție și aspirații profunde, absolute, privind generațiile prezente și viitoare. În acest sens, este vizibil rolul multilateral pe care îl are educația, ca sistem amplu în formarea unor orizonturi comune, ce favorizează acțiuni sociale, care „*mijlocesc și diversifică relațiile dintre om și societate*” [4, p. 13].

Parte integrantă a sistemului social global, sistemul de educație acționează dinamic, unitar și multilateral, angrenând toate mecanismele de afirmare și exercitare a dreptului la educație, orientând omul spre aspirații mărețe și autodesăvârșire.

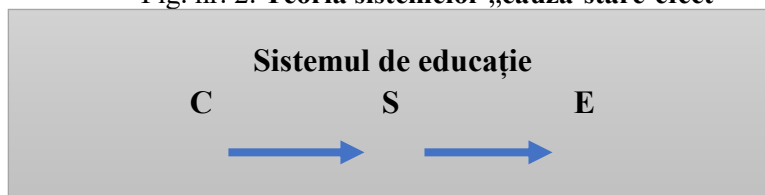
Conceptual, sistemul de educație „*reprezintă totalitatea instituțiilor, organizațiilor (politice, economice, socio-culturale), infrastructurilor și comunităților social-umane (familie, mediu), ce contribuie la formarea și dezvoltarea personalității umane, prin exercitarea unor funcții și roluri pedagogice explicite sau implicite, în mod direct sau indirect*” [5, p. 337]. Analizând explicația sistemului de educație, observăm o responsabilizare generală, a tuturor organizațiilor implicate, cu rol fundamental în crearea unei societăți a binelui comun, printr-o dezvoltare armonioasă a individului în toate sferile sistemului social global. Privit ca o „*cetate a educației*” [6, p. 10], sistemul social global acționează asupra societății, prin subsistemele pe care le deține, guvernând acțiuni umane transdisciplinare, cu efecte asupra educației.

Abordarea transdisciplinară a sistemului social global favorizează „*dezvoltarea omului, prin intermediul societății și a societății prin intermediul omului*” [7, p. 21], unde sistemul de educație trebuie să orienteze, în special, particularități ce necesită asimilarea și implementarea unor politici publice, care se îndreaptă către perfecționarea tinerilor și a adulților, deopotrivă, pregătește forța de muncă, formează un profil uman valoros tezaurului identitar național.

Și, pentru că exercitarea dreptului la educație se realizează prin intermediul sistemului de educație, orientat pe structuri multilaterale de acțiune, vom analiza, pragmatic, mecanismul de funcționare al acestuia în cadrul sistemului social global. Analiza pornește de la teoria sistemelor, care se realizează prin „*intermediul*

fluxurilor de masă și energie purtătoare de informație, cauză-stare-efect" [8], o teorie ce poate fi adaptată sistemului de educație, prin prezenta abordare schematică:

Fig. nr. 2. Teoria sistemelor „cauză-stare-efect”

Conceptul *cauză*, incumbă fenomene și procese care intră în alcătuirea sistemului de educație (curriculă, politici publice, strategii educaționale, etc), care transmit, în funcție de factorii interni și externi (școală, mediul academic, familie, mediu), *stări* și stimuli cu efecte diverse. Noțiunea de *efect*, este identificată cu finalitatea actului de educație, produsul finit, mai exact cu educabilul ce a fost format pentru a deveni resursă umană pe piața muncii, parte integrantă a sistemului social global. O analiză de acest fel, îndrăznește să evidențieze o direcție precisă a mecanismelor de funcționare ale sistemului de educație, cu incidență precisă asupra caracterului social al dreptului la educație. Acesta pornește de la premisa că „*persoana nu e privită ca simplu obiect sau simplu beneficiar al unor acorduri globale, ci este protejată ca ființă umană, individuală sau ca membră a unui grup de persoane*” [9], parte integrantă a sistemului social global.

Constatăm că dreptul la educație ocupă un loc fundamental, ca act liber consimțit în sistemul social global, deoarece, prin intermediul lui se realizează celelalte drepturi și libertăți, unde persoana își dezvoltă propriul ideal creator: „*învățământul trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a personalității umane și să întărească respectul pentru drepturile omului și libertățile fundamentale*” [10].

Așadar, educația este generatoarea desăvârșirii prin cunoaștere a ființei umane, unde statuarea ființei umane, ca persoană cu drepturi depline, la nivel național, decurge din prevederile constituționale ale art. (15) și art. (16), ce recunosc principiile aplicabile drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor români. La nivel european, Convenția Europeană a Drepturilor Omului recunoaște, în preambul, că apărarea și dezvoltarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, constituie temelia însăși a justiției și a păcii în lume, obiectiv universal ce vine să întărească aceași idee prin art. (1) și art. (53). Coroborarea acestor documente proiectează, la nivel internațional, prevederile Declarației Universale a Drepturilor Omului, unde *recunoașterea demnității* „*inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor egale și inalienabile ca ideal comun*” [10], *este asigurată prin învățatură și educație*.

Din această perspectivă, *sistemul de educație* ocupă un loc central, nu numai în sistemul social global, ci și în sistemul drepturilor omului, unde dreptul la educație, „*ca drept mixt, este considerat cel mai important dintre drepturile culturale și aparținător drepturilor de a doua generație, fundamentându-se pe filosofia, potrivit căreia, nu pot fi garantate decât printr-o acțiune pozitivă a statului și care sunt legate prin natura lor de drepturile economice*” [11].

De asemenea, caracterul social al educației reiese și din natura juridică, mixtă, a dreptului la educație, unde conținutul acestuia întrepătrunde atât aspecte specifice laturii liberale, cu direcție către „*libertatea destinatarilor educației*” [12, p. 35], cât și aspecte specifice dimensiunii sociale: „*adaptabilitate și accesibilitate*” [13, para. 4].

Adaptabilitatea include totalitatea stărilor/emoțiilor/comportamentelor, regăsite în acțiunea educațională întreprinsă de actorii educației, astfel încât, „*să asigure accesul egal și de calitate, necesar satisfacerii nevoilor de dezvoltare personală, de integrare socială și profesională, în condițiile utilizării eficiente a acestora* [14]. *Accesibilitatea* este „*afirmată prin intermediul principiului echității, în baza căruia accesul la învățare se realizează fără discriminare și al principiului asigurării egalității de șanse*”, prevăzut în art. 3 din Legea Educației Naționale [14]. Mai mult, această latură asigură accesul la educație pentru toți copiii de vârstă care se încadrează în nivelul învățământului obligatoriu, dar nu pentru învățământul secundar superior și învățământului superior. Mai mult decât atât, învățământul obligatoriu trebuie să fie gratuit, în timp ce

învățământul post-obligatoriu poate atrage după sine plata taxei de înscriere și alte taxe, în măsura în care acestea sunt rezonabil de oneroase.

Sub aceste aspecte, prevederea, „*drepturi egale, de acces la toate nivelurile și formele de învățământ preuniversitar și superior, precum și la învățarea pe tot parcursul vieții, fără nicio formă de discriminare*” [14, art. 2], întărește răspunderea statului de a performa în garantarea egalității de șanse a oricărei persoane. O altă modalitate prin care este pusă în valoare accesibilitatea, constă în asigurarea învățării și a instruirii în limba maternă, la toate nivelurile, tipurile și formele de învățământ preuniversitar, a persoanelor aparținând minorităților naționale, în condițiile legii.

Analizând conținutul dreptului la educație, pe baza schemei cvadripartite de studiu a obligațiilor statelor, care rezultă din art. 13 alin. 2 al Pactului internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, se constată intervenția de necontesat a statelor semnatare, ce susțin, pe lângă cele două elemente ale dimensiunii sociale ale sistemului de educație, și „latura acceptabilității” [15].

Domeniul de aplicare al acceptabilității a fost extins considerabil prin dezvoltarea dreptului internațional al drepturilor omului. „Accentul pe drepturile minorităților și a populațiilor indigene a acordat prioritate limbii de desfășurare a procesului educativ, care de multe ori face educația inacceptabilă în cazul, în care limba este străină pentru copiii mici (și, de asemenea, de multe ori pentru profesori)” [12, p.36]. Interdicția de a aplica pedepse corporale, a transformat disciplina școlară în multe țări, fiind astfel extinse în continuare criteriile de acceptabilitate. Tratarea copiilor ca „actori, care își revendică dreptul lor la educație și drepturile în învățământ, promite să înzestreze noțiunea de acceptabilitate cu viziunea lor asupra modului în care ar trebui să fie interpretate și aplicate drepturile lor” [12].

III. Educația națională în sistemul social global

Viziunea educației contemporane rezidă din prevederile art. 2 alin. (1) din Legea educației naționale nr. 1/2011, care promovează un învățământ orientat pe valori, creativitate, capacități cognitive, capacități volitive și capacități acționale, cunoștințe fundamentale, competențe și abilități de utilitate directă, în profesie și în societate. Așa cum am reiterat, sistemul de educație cuprinde în alcătuirea lui, subsisteme ce asigură organizarea instituțională a educației.

Transformările globale și contradicțiile cu care se confruntă actuala societate, impune, și din partea sistemului de educație național, o configurare care să deschidă porți multilaterale, către asigurarea funcției cognitive, economice, de conștiință și responsabilizare a întregii societăți. Această configurare, impune o implicare unitară la nivelul decidenților politici, a resursei umane din domeniul educației, precum și din partea beneficiarilor acesteia, determinând cu precădere modificări asupra reglementărilor juridice impuse de noile exigențe politice, economice și administrative.

Un element în acest sens îl reprezintă, „*articularea unui cadru legislativ armonizat, flexibil și coerent*” [16, p. 29], concretizat prin adoptarea Legii Educației Naționale nr. 1/2011, cu modificările și completările ulterioare, impune „*cadrul pentru exercitarea (...) dreptului fundamental la învățatură pe tot parcursul vieții*” [14]. Evidențierea caracterului fundamental și permanent al dreptului la educație, derivă din asimilarea unor valori și modele de bună practică a tinerilor și adulților, din complexitatea relațiilor sociale dintre familie, instituția de învățământ și societate, unde ***educația conferă un mod de a fi, de a trăi, de asumare a ritmului și dimensiunilor, a conținuturilor și formelor oricăror schimbări*** [17, p. 7]. Dispozițiile acestei legi conturează misiunea educației, ca răspuns la problemele cu care se confruntă omenirea [18], formând infrastructura mentală a societății românești, resursa umană, capabilă să funcționeze eficient în societatea actuală și viitoare [14].

Sub aceste aspecte se conturează un sistem educațional direcționat bipolar, către orientarea privind pregătirea profesională, ca parte integrantă a mecanismelor economiei de piață și către dezvoltarea furnizorilor de servicii publice/private de educație, cu accent pe evoluția calitativă și cantitativă a sferei umane, tehnologice, administrative. În acest context, sistemul de educație național, prin rețeaua școlară, are nevoie de o eficientizare a procesului de educație, spre o abordare pozitivă la schimbare, la adaptabilitate față de un

management al inovării, al gestionării resursei umane și al promovării unor strategii specifice profilului instituției de învățământ, precum și a conținutului ariilor curriculare.

Asigurarea acestor direcții, a pretins din partea factorilor politici să creeze un climat favorabil de exercitate și asimilare a politicilor naționale și europene. România, ca stat membru al Uniunii Europene, a adoptat, la recomandarea Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene, directivele ce privesc „*competențele cheie ale învățării pe tot parcursul întregii vieți* - „*key competences for lifelong learning*” [19, p. 10-18], care conturează pentru „absolvenții învățământului secundar inferior și superior, un profil de formare europeanizat, orientat pe formarea celor opt competențe cheie: *comunicare în limba maternă, comunicare în limbi străine, competențe matematice și de bază în științe și tehnologii, competențe digitale, competențe sociale și civice, competențe antreprenoriale, spirit de inițiativă și exprimare culturală*” [20, p. 82]. Aplicarea directivelor europene, în vederea dobândirii și aprofundării celor opt competențe cheie ale tânărului din învățământul preuniversitar, asigură o perspectivă amplă și utilă, un suport al formării unitare pentru dezvoltarea în viitor a unor competențe profesionale specifice, în funcție de mediul academic vizat.

Preocuparea sistemului de educație național, în promovarea unor abilități și aptitudini profesionale materializate în competențe cheie, dezvoltă experiențe de învățare cu perspective optimiste către inserția pe piața muncii a viitorilor angajați. Aceste experiențe, nu sunt suficiente pentru formarea viitoarei resurse umane din piața muncii, ele trebuie continuate printr-o ofertă educațională adecvată solicitărilor beneficiarilor educației și, totodată, prin elaborarea unor strategii care să vizeze „articularea învățământului superior la realitatea din piața muncii” [21].

Concluzii

Mileniul III ne oferă o serie de provocări și modificări la nivel conceptual, cognitiv și acțional, privind aplicarea dreptului la educație, exercitat printr-un sistem național de educație, raportat la standardele unei societăți globale. În acest context, sistemul de educație național trebuie să se orienteze către formarea unei personalități multilaterale a cetățeanului, pentru a răspunde prompt sistemului social global.

Aceste aspecte, ne determină să conștientizăm rolul important pe care îl deține educația la nivel național și global, prin îmbinarea armonioasă și conștientă a necesităților individuale și colective, ca un răspuns eficient la factorii sociali prezenți și viitori.

Referințe

- [1] https://profs.info.uaic.ro/~fliacob/An2/20162017/Modelare%20matematica_resurse/Teoria%20sistemelor.
- [2] Caprinschi Anton, Bocancea Cristian, Știința politicului. Tratat. Vol. 1, Editura Universității „Al. I.Cuza”, Iași, 1998.
- [3] <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/sociologie-juridica/cursul-nr-4-conceptul-de-societate-societatea-ca-sistem>.
- [4] Ioan Jinga, Conducerea învățământului, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1993.
- [5] Sorin Cristea, Fundamentele științelor educației. Teoria generală a educației, Editura Litera, București, 2002.
- [6] Faure Edgar și colabor., A învăța să fii, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1974.
- [7] Nicola Ioan, Pedagogie școlară, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1980.
- [8] https://profs.info.uaic.ro/~fliacob/An2/2016-2017/Modelare%20matematica_resurse/Teoria%20sistemelor.
- [9] Irina Moroianu Zlătescu, Drepturile omului un sistem în evoluție, Ed. IRDO, București, 2007.
- [10] Declarația Universală a Drepturilor Omului.
- [11] Irina Moroianu Zlătescu, Dreptul la învățătură, drept fundamental al omului, Ed. IRDO, 2007.
- [12] Rodica Nichita, Dreptul la învățătură-prerogativă inalienabilă ființei umane, Fostering knowledge triangle in Moldova, Conference Proceedings, 2016.
- [13] Fons Coomans, The right to education as a human right: an analysis of key aspects, Documentul U.N. cu nr. E/C.12/1998/16, 1998, para. 4.
- [14] Legea educației naționale- proiect - București, 2009.

- [15] Katarina Tomasevski, Human rights obligations: making education available, accessible, acceptable and adaptable, Right to Education Primers No. 3, 2001.
- [16] Ion Neacșu, F. Stanciu, R. Ștefan, O. Mirilă, Școala românească în pragul mileniului III, Ed. Paideia, București, 2000.
- [17] Laurentiu Șoitu, Rev. Drepturile Omului, nr.1/2016, Educația continuă. Dreptul fiecăruia și răspunderea tuturor, Ed. IRDO, 2016.
- [18] Elena Roxana Vișan, Fundamente teoretice privind dimensiunea globală a educației, Ed. StudiS, Iași 2018.
- [19] Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning, 2006/962/EC.
- [20] Elena Roxana Vișan, Necesitatea studierii drepturilor și libertăților fundamentale ale omului din perspectiva educației europene, Ed. Karta- Graphic, 2014.
- [21] C. Mihaela Crețu, O. Andreea Chisăliță, Analiza situației absolvenților pe piața muncii. Perspectivă pedagogică. A se vedea <http://www.cered.ro/2015/iasi/volumul-conferintei-cered-2015>.